

Somut Olmayan Kültürel Miras Bağlamında Antep İşi Nakış Geleneği

ÖZET

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Türkan ALPAY*

* Mersin Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Mezunu

E-Mail: turkanalpay@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1413-0984

MAKALE BİLGİSİ/ARTICLE INFO

Makale Geçmişi:
Başvuru Tarihi:04.10.2024
Kabul Tarihi:13.12.2024

Antep işi nakışı, özellikle Gaziantep bölgesinde yaşayan kadınlar tarafından yapılan geleneksel bir el işi türüdür. Bu sanat, kuşaktan kuşağa aktarılan derin bir kültürel mirası temsil eder. Antep işi nakışı geleneği, Gaziantep'in zengin kültürel mirasının bir parçasıdır. Bu nakış geleneği, Gaziantep ve çevresindeki kadınların el emeği ile ortaya çıkarttığı bir sanat ürünüdür. Gaziantep'te geçmişten süregelen Antep işi nakışı, icracısı kadın olan ve usta çırak ilişkisi içerisinde aktarılan bir gelenektir. Genellikle evlerde, ailelerin bir araya geldiği zamanlarda kuşaktan kuşağa aktararak öğretilir. Bu eğitim süreci, bireysel yeteneklerin yanı sıra kültürel değerlerin de aktarımını sağlar. Geleneğin önemli bir özelliği, her bir parçanın tek bir kadının titizlikle işlemesiyle oluşmasıdır; bu o kadının kişisel dokunuşunu el sanatı ürününe yansıtır. Antep işi nakışı, bölgenin zengin kültürel mirasıyla derin bir bağ içerisindedir. Sosyo-kültürel yapılar ve gelenekler, bir toplumun tarihini, coğrafyasını, inançlarını ve sosyal yapılarını yansıtır. Geleneğin kentin sosyo-kültürel yapısı üzerinde pek çok etkisi bulunmaktadır; özellikle kadınların bir araya gelmesini ve sosyal etkileşimlerini artırmasını sağlar. Antep işi nakışı geleneği, Gaziantep ve çevresindeki sosyo-kültürel yapı, ekonomik koşullar ve kültürel miras ile desteklenmektedir. Bu geleneksel ürünlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında UNESCO önemli bir rol oynamaktadır. Bu geleneğin yaşatılması, bölgenin kimliğini koruma ve kadınların sosyal ve ekonomik güçlenmesine katkıda bulunma açısından büyük bir öneme sahiptir. UNESCO bağlamında Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Listesi'nde korunması için çalışmalar 2023 yılında başlamıştır. Gaziantep'te el emeği olarak adlandırılan Antep işinin korunup gelecek nesillere aktarılması amacıyla UNESCO Kültürel Miras Listesi'ne dahil edilmesi için yapılan çalışmalarla, bu ürünlerin dünya genelinde tanıtılması ve hak ettiği değere ulaşması mümkün olacaktır.

Antep Embroidery Tradition In The Context Of Intangible Cultural Heritage

ABSTRACT

ANAHTAR KELİMELER

Halk Bilimi
UNESCO
Gelenek
Gaziantep
Antep İşi Geleneği

KEYWORDS

Folklore
UNESCO
Tradition
Gaziantep
Antep Embroidery Tradition

Antep embroidery is a traditional type of handicraft made especially by women living in the Gaziantep region. This art represents a deep cultural heritage passed down from generation to generation. Antep embroidery tradition is a part of Gaziantep's rich cultural heritage. This embroidery tradition is an art product created by the handicraft of women in Gaziantep and its surroundings. Antep embroidery, which has a long history in Gaziantep, is a tradition that is performed by women and is passed on within the master-apprentice relationship. It is generally taught at home, when families come together, and is passed down from generation to generation. This educational process enables the transfer of cultural values as well as individual abilities. An important feature of the tradition is that each piece is meticulously crafted by a single woman; This reflects that woman's personal touch on the handicraft product. Antep embroidery has a deep connection with the rich cultural heritage of the region. Socio-cultural structures and traditions reflect the history, geography, beliefs and social structures of a society. This tradition has many effects on the socio-cultural structure; It especially enables women to come together and increase their social interactions. Antep embroidery tradition is supported by the socio-cultural structure, economic conditions and cultural heritage in Gaziantep and its surroundings. UNESCO plays an important role in transferring these traditional products from generation to generation. Keeping this tradition alive is of great importance in terms of preserving the identity of the region and contributing to the social and economic empowerment of women. Work for its preservation in the Intangible Cultural Heritage (INC) List within the context of UNESCO started in 2023. I hope that these products will be introduced worldwide and reach the value they deserve, with the work carried out to include Antep work, which is called handicraft in Gaziantep, in the UNESCO Cultural Heritage List in order to protect it and pass it on to future generations.

Giriş

Gelenek ve kültür, toplumların kimliklerini ve değerlerini şekillendiren önemli unsurlardır. Bu iki kavram sıklıkla birbirleriyle iç içe geçmiş olarak görülür ancak aralarında belirgin farklar vardır. Gelenek bir topluluğun kültürü içinde nesilden nesile aktarılan, genellikle bir biçim, davranış kalıbı ve ritüeli içerisinde barındıran sosyal ve kültürel alışkanlıklar, inanç, değer ve pratikleri ifade eden uzun süreli alışkanlıklardır. Belirli bir topluluğun kimliğini ve kültürel sürekliliğini korumada önemli bir rol oynar.

Türk Dil Kurumu'na göre gelenek, bir toplumda ya da toplulukta geçmişten gelen, saygı gösterilerek kuşaktan kuşağa aktarılan, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlardır (1988, s.831). Kubbealtı Lugatı'nda gelenek kavramını, asırlar boyunca nesilden nesile geçen ve bir topluluğun bireyleri arasında güçlü bir bağ ve ortak bir ruh oluşturan her türlü âdet, alışkanlık, davranış biçimi ve kültürel değerler olarak tanımlar (2011). Tuncer Gülensoy da gelenek kelimesini “anane” olarak tanımlamıştır (2011, s.361).

Aça, geleneği yazılı olmayan kanun olarak görev yapan ve davranışların geleneksel ve beklenen bir biçimde yapılması (Aça, 2021, s.8) olarak ifade ederken Sedat Veyis Örnek ise geleneği bir toplumun nesilden nesile aktarılan kültür kalıtları (mirasları), alışkanlıklar, beceriler, bilgiler ve davranışları içerisinde barındırdığından söz etmiştir (1995, s.126). Gelenekler, bireylerin toplumsal kimliklerini oluşturan ve sosyal ilişkilerini düzenleyen önemli bir faktördür. Bu unsurlar, kültürel mirasın bir parçası olarak toplumsal değerleri ve normları besler. Bu bağlamda gelenek, bir toplumda uzun bir süre boyunca kuşaktan kuşağa aktarılan ve sürdürülen belirli bir davranış, inanç veya uygulama biçimidir. Kültür ise bir toplumun veya grupların belli bir dönemde paylaştığı dil, sanat, din, giyim, yemek, gelenekler, davranışlar ve değerlerin tamamıdır.

Türk Dil Kurumu'na göre kültür, tarihsel ve toplumsal gelişim süreci içinde ortaya çıkan tüm maddi ve manevi değerleri kapsar. Ayrıca, bu değerleri yaratmada ve sonraki nesillere iletmede kullanılan araçların toplamını ifade eder. Kültür, insanın doğal ve toplumsal çevresine olan egemenliğinin ölçüsünü gösterir. Bir toplumun tüm yaşam biçimini, değerlerini, inançlarını, sanatını, dilini ve diğer sosyal davranışlarını kültür kapsar. Ayrıca kültür, bireylerin ve toplulukların dünyayı nasıl algıladığını, nasıl düşündüğünü ve nasıl davrandığını belirler. Kültür, geleneğin bir parçası olabilir ama daha geniş bir kavramdır. Gelenekler zaman içinde değişebilir ve evrilebilir, ancak kültür genel olarak daha kalıcı ve kapsamlı bir yapıyı ifade eder. Gelenekler, kültürün bir yansımasıdır ve kültürel kimliği oluşturan temel taşlardan biridir. Gelenekler, kültürün geçmişten günümüze olan sürekliliğini ve kimliğini yansıtır.

Bali'ye göre ritüel ve bellek, toplum ve kültür, gelenek ve bilgi arasındaki ilişkiler ağı birbiriyle bağlantılıdır. Gelenekler, toplumsal belleği yeniden şekillendirerek toplumsal bilginin yeni kuşaklara aktarılmasında kritik bir rol oynar. Bu süreç, toplumu bir arada tutan değerlerin, inançların ve ortak tutumların sürekliliğini sağlar, ayrıca toplumsal kimliğin devamlılığını destekler. Bu bağlamda geleneklerde toplumun ortak kültürel algı ve anlayışlarının yansımalarını görmek mümkündür (2024, s.166). Gelenekler, toplumsal bellek ve kültürel bilgiyi kuşaktan kuşağa aktararak toplumsal kimliğin ve değerlerin sürekliliğini sağlar. Bu süreçte gelenekler, toplumun ortak kültürel algılarını ve tasarımlarını yansıtır ayrıca toplumu bir arada tutan değerlerin korunmasına katkıda bulunur.

İnsanlar, kendilerini ve çevrelerini anlamaya çalışırken yaşamları, eylemleri ve

ilişkileri hakkında çeşitli sorular sorarlar. Bu sorulara verilen yanıtlar, bireylerin ve toplumların inançlarını, görüşlerini ve değerlerini şekillendirir. Bu inançlar ve değerler, aynı zamanda âdet, gelenek ve ritüelleri de oluşturur. Tüm bu süreçler bir araya geldiğinde kültürü meydana getirir. Kültür ise nesilden nesile aktarılacak sürekliliğini sağlar (Bali, 2018, s.60). İnsanların çevrelerini ve yaşamlarını anlamlandırma çabası, inanç ve görüşler geliştirmelerine yol açar. Bu inanç ve görüşler, âdet, gelenek ve ritüelleri biçimlendirerek kültürü oluşturur.

Nilgün Çıblak Coşkun, kültürün somut ve somut olmayan iki yönü olduğundan söz eder. İnsanların yaşamlarını kolaylaştırmak ve anlam katmak amacıyla ürettikleri araçlar, gereçler, yapılar ve sanat eserleri somut kültürü oluşturur. Buna karşılık, doğumdan ölüme kadar süregelen geleneksel davranışlar, kurallar, normlar ve değerler ise somut olmayan kültürün unsurları olarak değerlendirilir (2016, s.673). Bu bağlamda kültür, hem maddi ürünleri (somut) hem de davranışsal ve düşünsel unsurları (somut olmayan) içerir.

Oğuz, bir ulusun kültürel kimliğini şekillendiren, diğer uluslar tarafından farklı ya da öteki olarak algılanan özellikleri ve varlıkları, ulusal yaratıcılıklar ve maddi unsurlar olarak ulusal kalıt (2002, s.31) şeklinde açıklar. Ulusal kalıt, bir ulusun kültürel kimliğini ve farklılığını ifade eden, o ulusa özgü yaratılar ve maddi varlıkların tümüdür.

Kültür hem maddi hem de manevi unsurlardan oluşur. İnsanların yaşam karşısında geliştirdiği bakış açıları, tutumlar, yollar ve yöntemler, sosyal çevre ve koşullara bağlı olarak şekillenerek ulusların kendine özgü halk kültürünü ve geleneklerini oluşturur. Bu halk kültürü içinde yer alan kültürel değerlerden biri de geleneksel el sanatlarıdır. Bu el sanatlarını yaşatan ve aktaran ustalar, gelenek taşıyıcısı olarak bilinir. Geleneksel el sanatları, ortak kimlik, duygu ve aidiyet hissi gibi özellikleriyle kültürel mirası temsil eder ve bu mirasın kodları, kültürel belleğin bir parçasını oluşturur (Arioğlu ve Atasoy, 2015, s.112). Bu ustalar deneyimi yaşayan ve yaşatan, kültürel birikimi aktaran ve öğreten, icra eden nesilden nesile aktaran kişilerdir.

Karahan ise el sanatlarını, bir toplumun yaşam seviyesinin ve zekasının bir yansıması olarak görür. Daha geniş bir anlamda, bir toplumun kuşaktan kuşağa aktarılmaya değer sosyal yaşam tarzları ve simgelerinin bütünü olarak tanımlar. Bu nedenle el sanatlarını bir toplumun yüzyıllar boyunca süregelen ve geleneklerle devam eden en önemli değerleri olduğunu belirtmiştir (akt. Engin, 2012). Bu sebeple el sanatları kişisel beceriyi ve yaratıcılığı ortaya koyan özgün eserlerdir. İşlenen motifler veya modeller geleneği temsil eden ustalar ve icracıları tarafından nesilden nesile aktarılır. El sanatları, bir toplumun kültürel mirasını ve değerlerini ifade eden önemli bir kültür ögesidir.

Onuk, insanoğlunun varlığından bu yana uygarlıkların, el sanatlarıyla iç içe yaşadığını ve bu geleneği sürdürdüğünden söz eder. Genel olarak bakıldığında, insanlar yiyecek, barınma, avlanma, giyinme, süslenme ve eğlence gibi ihtiyaçlarını el sanatları ve bunların ürünleriyle karşılamışlardır. Toplum yaşamının temel üretim biçimlerinden kaynaklanan el sanatları, aynı zamanda kültürel birer olgu olarak öne çıkar. Bu nedenle bir milletin kültürü ve kimliğinin en önemli belgelerinden biri olan el sanatları, asırlar boyunca toplumun yaşam tarzı, estetik anlayışı ve el becerisi ile birleşerek insan ruhunun derinliklerinden titizlikle eserlerine aktarılmıştır (akt. Karakelle, 2008) Bu el sanatı ürünleri içinde bulunduğu toplum için zanaat, kültür ve tarih açısından zengin bir mirası temsil eder. Gelenekler, kültür ve el sanatları, insan topluluklarının bir arada yaşama biçimlerini, değerlerini ve kimliklerini yansıtan önemli unsurlardır. Bu unsurlar, toplumların geçmişlerinden gelen bir mirası koruma, gelecek nesillere aktarma ve toplumsal bir bağ kurma açısından kritik bir öneme sahiptir.

Akbil'e göre, diğer el sanatları gibi işlemler de insanların günlük ihtiyaçlarını

karşılama amacıyla ortaya çıkmıştır. İnsanoğlunun iki parçayı bir araya getirme ve düz dikliği dekoratif bir şekilde yapma fikri, bu sanat dalının gelişimini sağlamıştır (akt. Engin, 2012). El sanatları, pratik ihtiyaçları estetik bir şekilde karşılayan ve zamanla gelişen bir sanat formudur. Toplumda köklü bir yapıya sahip olan sanat dallarından edebiyat, resim, sözlü gelenek, el sanatları vs. gibi dallar uluslararası düzeyde korumaya alınır. Bu sanat dallarının korunması toplumdaki gelenekselleşmiş kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarımında önemli bir rol oynar. Bu uluslararası çalışmalara öncü olan United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization'dur. Kısa adı UNESCO olan bu kuruluş, merkezi Paris'te bulunan ve 4 Kasım 1946 tarihinde kurulan hükümetler arası bir kurumdur. Türkiye'nin de dahil olduğu toplam 195 ülkenin üye olduğu bu organizasyon, eğitim, bilim ve kültür alanlarında uluslararası iş birliğini teşvik etmeyi amaçlar (Oğuz, 2013, s.13). UNESCO tarafından Türkiye Milli Komisyonu ise 25 Ağustos 1949 tarihinde oluşturulmuştur (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu). Bu milli komisyondaki araştırmacılar Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerine katkı sağlayacak ürünlerin önerilme, karar verme ve kabul edilme süreçlerinde öncülük etmektedir.

Somut olmayan kültürel miras, UNESCO tarafından tanımlanan ve dünya çapında korunması ve değerlendirilmesi gereken kültürel uygulamalar, ifadeler, bilgiler, pratikler ve beceriler gibi unsurları içeren bir kavramdır. Bu miras genellikle belirli bir toplumun kimliğini ve kültürel çeşitliliğini yansıtan önemli bir role sahiptir.

Somut olmayan kültürel miras, maddi bir varlık olmayan, insanların belirli bir kültürel kimliği, değeri veya geleneği ifade eder. Bu tür miras genellikle belirli bir topluluğun gelenekleri, ritüelleri, dilbilgisi, müzik, dans, hikayeler, el sanatları, festival ve gösteriler gibi yaşayan uygulamalarını içerir. Bu miraslar, nesilden nesile aktarılan ve toplumun kimliğini, birlik duygusunu ve bağlılığını güçlendiren önemli unsurlardır.

UNESCO, somut olmayan kültürel mirası koruma ve teşvik etme amacıyla farklı programlar ve sözleşmeler yürütmektedir. Somut olmayan kültürel mirasın korunması, bu mirasın yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak için toplumun ve devletin aktif katılımını gerektirir. Ayrıca, somut olmayan kültürel mirasın kaybının, bir toplumun kimliği, çeşitliliği ve zenginliği açısından büyük bir kayıp olarak kabul edilir.

Örnekler arasında, geleneksel el sanatları ve zanaatlar, dini ritüeller ve törenler, yerel dans ve müzik formları, dilbilgisi ve hikâye anlatma geleneği gibi birçok şey bulunabilir. Bu tür miraslar, toplumların kimliklerini ve tarihlerini yansıtır ayrıca insanların bağlılığını, dayanışmasını ve kültürel anlayışını güçlendirir. Somut olmayan kültürel mirasın korunması ve sürdürülmesi, bu tür ifadelerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak için önem arz eder. UNESCO gibi kuruluşlar, dünya genelinde somut olmayan kültürel mirasın korunması ve tanıtılması için çeşitli programlar yürütmektedir.

SOKÜM, genellikle UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi'nde yer alabilecek öğeleri içerir. Bu öğeler genellikle toplulukların, grupların veya bireylerin kültürel kimliğini, hafızasını ve birliğini korumaya yönelik çabalarının bir parçası olarak kabul edilir. Bu miras; toplumun kültürel kimliğini, kültürel değerini, geleneğini, dil kullanımını, performansını, ritüellerini, dansını, müziğini, anlatılarını ve benzeri unsurlarını içerir. Aynı zamanda bir toplumun geçmişini ve kültürel değerlerini yansıtan kuşaktan kuşağa aktarılan ve korunması önemsenen unsurları veya öğeleri içerisinde barındırır. Bu bağlamda zengin bir kültürel birikime sahip olan Gaziantep'te Antep işi nakışı SOKÜM'ün Temsili Miras Listesi'ne girebilecek bir geleneği temsil edebilir. Çünkü geleneği yaşatan bu el sanatı ürünleri ve kadınlar tarafından icra edilen gelenek Gaziantep'in kültürel zenginliğini ve çeşitliliğini

yanıtsan önemli unsurlar olmakla beraber kültürel mirasını ve geleneksel bilgi birikimini temsil etmektedir.

Ayşegül Karakelle ve Tevhide Özbağı'ya göre milletlerin varlığını sürdürebilmesi ve kültürel miraslarını gelecek kuşaklara aktarabilmesi için, kültürel değerlerinin bilincinde olmaları önemlidir. Bu nedenle, dünya genelinde halk kültürünün ihmal edilmesi sonucunda kültürel zenginliğin azalmasına karşılık, UNESCO somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesine katılır (2019, s.668). 17 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, başlangıçta “sözlü ve somut olmayan” olarak tanımlanan, daha sonra ise “somut olmayan kültürel miras” (SOKÜM) olarak anılacak olan geleneksel kültür alanındaki unsurların korunması amacıyla imzalanmıştır. Bu sözleşme, halk bilimi, etnoloji ve antropoloji disiplinleriyle ilgili geleneklerin korunmasına yönelik bir adım olarak değerlendirilmektedir (Oğuz, 2013, s.54). Kültürel mirasın en önemli unsurlarından olan geleneksel el sanatlarının korunması, gelecek nesillere aktarılması ve geliştirilmesi hem yaşatılması bakımından hem de geleneklerin korunması bakımından önemli bir husustur. Bu bağlamda Gaziantep kültürün yaşatıldığı illerden birisidir. Gaziantep'te Antep işi nakışı geleneği, geçmişi geleceğe taşıyan bir köprü vazifesi gören Gaziantep'in zengin kültürel mirasını yaşatmaya devam eden, kuşaktan kuşağa aktarılan Gaziantep yöresine özgü bu el sanatı ürünleri geleneksel ve zengin bir kültüre sahiptir (Alpay, 2024, s.54). Somut Olmayan Kültürel Miras, bir toplumun kimliğini, dayanışmasını ve sürekliliğini güçlendiren önemli bir unsurdur. Bu mirasın korunması ve değerlendirilmesi, kültürel çeşitliliği ve insanlığın ortak mirasını korumak amacıyla gelecek kuşaklara aktarmak için önemli bir adımdır.

Antep İşi Nakışı ve Etrafında Oluşan Gelenek Örüntüsü

Kültür, bir topluluğun yaşam tarzı, inançları, sanatı, gelenekleri, görenekleri ve değerleri gibi birçok unsuru kapsayan geniş bir kavramdır. Bu unsurlar, bir topluluğun ortak kimliğini ve anlayışını şekillendirmeye yardımcı olur. Kültür; dil, giyim, yemek, mimari, müzik, edebiyat, dans ve dini inançlar gibi çeşitli yönleri içerir. Her toplumun kendine özgü bir kültürü bulunmaktadır. Kültür, insanların birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimde bulunduğu karmaşık bir olgudur. Kültür ile sanat, ayrılmaz bir bütün oluşturan ve birbirini etkileyen önemli kavramlardır. Kültür, bir topluluğun yaşam biçimini kapsamına alırken, sanat bu kültürün yaratıcı bir ifadesidir ve resim, müzik, edebiyat, tiyatro ve dans gibi alanlarda kendini gösterir (Alpay, 2024). Bu bağlamda, geleneksel el sanatlarından biri olan Gaziantep'in yöresel Antep işi nakışı, kültür ve sanatın birleştiği önemli bir noktadır.

Antep işi nakışı, Gaziantep yöresine özgü geleneksel bir nakış tekniğidir. Bu nakış tekniği ince işçilik gerektiren bir el sanatı ürünüdür. Çeşitli renklerdeki ipek ipliklerle kutnu kumaşı veya keten kumaş üzerine yapılır. Gaziantep'in zengin kültürel mirasının bir parçası olan bu el sanatı ürünü, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. Antep işi nakışı sadece bir süsleme unsuru değil aynı zamanda kadınların bir araya gelerek sosyal etkileşimde bulunduğu, tecrübe ve deneyimlerini paylaşmakla beraber aynı zamanda kültürel bağlarını güçlendirdiği bir mekânın da simgesidir. Bu bağlamda Antep işi nakışı sadece bir el sanatı ürünü değil aynı zamanda toplumsal bir etkileşim ve kültürel bir mirasın da parçasıdır. Bu mirasın önemli bir temsilcisi olan Antep işi el emeği olarak sandıklarda saklanarak anneden kızına şeklinde bir miras olarak aktarılır.

Gaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde yer alan ayrıca tarihin eski ve büyük ticaret yollarından İpek Yolu üzerinde bulunan bir kenttir. Bu konumu dolayısıyla milyonlarca insana, birçok medeniyete ve milliyete ev sahipliği yapmıştır (Bali ve Alpay, 2024, s.84). Gaziantep tarihi İpek Yolu üzerinde bulunmasından dolayı bu yol üzerinden milyonlarca

insanlar gelip geçmiştir ve çeşitli kültürler ile tanıştığından dolayı bazı etkilenmeler yaşamış olup bunu kendi kültürü ve nakışları ile birleştirmiştir. Farklı mezheplerden farklı kültürlerden etkilenmiştir. Antep işinin asıl kökeni Gaziantep olsa da simgesel olarak başka medeniyetlerden etkilenmeler olmuş ve yeni modeller öğrenilmiştir. Örneğin Çin kültüründen gelen ince işçilik gerektiren ve detaylı desenler Antep işinde yer bulmuştur. Rusların geleneksel nakış teknikleri, Antep işine entegre edilmiştir. Kesme işi ise farklı kültürel geleneklerden etkilenecek oluşturulmuş bir başka modeldir. Antep işi, sadece yerel bir el sanatı değil, aynı zamanda çeşitli kültürel mirasların bir birleşimidir. Farklı geleneklerin etkisi, bu sanatın gelişimini ve çeşitliliğini sağlamış, onu daha da değerli kılmıştır. Bu sayede Antep işi hem yerel hem de uluslararası anlamda tanınan bir el sanatı haline gelmiştir.

Antep işi yapımında malzeme olarak ipek veya kutnu kumaşı, ipek iplik, nakış iğnesi, ince kumaş makası ve kergah kullanılmaktadır. Kullanım yerleri ise tablo, çanta, ayakkabı, oda takımı, yatak odası takımı, sunumluk mendil, gecelik takımı, sabahlık, baş örtüsü, saat, çay seti, fular, etol, şal, runner, masa örtüsü, bardak altlığı, kokteyl peçeteliği, namaz dolağı, namazlık, telefon kesesi, sabun kesesi, para kesesi, tesbih kesesi, altın kesesi, perde, tepsi gibi birçok alanda kullanım alanları mevcuttur. Gaziantep'in kültürel kimliğini yansıtarak geçmişten günümüze taşınırken geleneksel sanat mirasını yaşatmaya amaçlar (Alpay, 2024, s.67). Antep işi nakışı, zengin tarihî geçmişi, estetik ve işlevsel çeşitliliği ile Gaziantep'in kültürel zenginliğini yansıtan önemli bir unsurdur. Hem geleneksel hem de modern hayata uyum sağlayarak, kültürel mirası yaşatmaya devam etmektedir.

Antep işi, şifon, birman, krep demor, havayan, hakiki ipek ve krep gibi çeşitli kumaş türlerine işlenebilir. Kumaşlar için genellikle beyaz ve krem tonları tercih edilmektedir (Öner, 2017, s.239). Antep işi nakışı, özellikle Gaziantep'in yerel el dokuması olan kutnu kumaşı üzerine işlenir. Kutnu, %50 ipek ve %50 pamuk karışımından oluşan, ipeksi bir dokuya sahip kumaştır. Antep işi nakışında genellikle ibrişim iplik veya endüstriyel ipek iplik tercih edilirken, şifon, krep ve sıрма gibi iplikler de kullanılmaktadır (Alpay, 2024, s.67). Kumaş hazırlığı, model çizimi ve işleme olarak yapımı üç aşamadan oluşur. Öncelikle kutnu kumaşı kergaha gerilir. İstenilen model kumaş üzerine çizilir ve nokta şeklinde delikleri açılır. Her bir noktaya dört veya beş defa ilmek atılarak içi doldurulur. Bu işlem el sanatı ürünün temelini oluşturur. Geleneksel olarak beyaz ve krem renk tercih edilirken günümüzde farklı renklerde tercih edilmektedir. Böylece Antep işi nakışı daha geniş yelpazeye yayılmıştır. Bu sanat hem geleneksel motifleri korurken hem de modern tasarımlarıyla günümüz estetiğine uyum sağlar. Ayrıca Antep işi nakışı filografi sanatında da kullanılmaktadır. 1mm'lik aralıklarla çiviler tek tek çakılarak yapılır. Çiviler çakıldıktan sonra tellerle sarılarak devam eden bir işlemdir. Her bir sarım tekniğine göre değişmekle beraber yedi veya dokuz kat tel sarılarak tamamlanır. Tepsi veya tablo üzerine yapılan bir sanattır.

Antep işi nakışının son zamanlarda öne çıkan özelliklerinden biri geleneksel desenlerin yanı sıra modern tasarımların da kullanılabilmesidir. Bu sanatçılara ve yapanlara özgünlük katarken aynı zamanda geniş bir çeşitliliğe sahip olduğunu gösterir. Kullanılan renkler Gaziantep ilinin kültürünü ve doğallığını yansıtmalarının yanı sıra ürünlere canlılık ve derin anlamlar katar (Alpay, 2024, s.68). Geleneksel el sanatları ve çağdaş tasarımın birleşmesini modern yaşama uyumlu bir şekilde taşır.

Ağustos 2023 itibarıyla, Antep işi el işlemesi ürünleri UNESCO yolunda ilerlemektedir. Gaziantep ve Ankara arasında, bu ürünlerin UNESCO Kültürel Miras Listesi'ne dahil edilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir. Gaziantep'in zengin kültürel mirası, el emeği ürünleri ve geleneksel zanaatları hem yerel halkın yaşamında hem de Türkiye'nin kültürel kimliğinde büyük bir öneme sahiptir. UNESCO Kültürel Miras Listesi'ne girmesi, bu

değerlerin uluslararası alanda tanınmasına ve korunmasına katkı sağlayacaktır. Bu süreç, aynı zamanda bölgenin ekonomik kalkınmasına da destek olacaktır. El emeği göz nuru ürünlerin daha geniş kitlelere ulaşması için yapılan bu çalışmalar çok kıymetlidir. El emeği bu ürünlerin Gaziantep'in kültürel kimliğine önemli bir katkı sağlarken dünyaya tanıtmak için hak ettiği değere kavuşmasını temenni ederim.

Antep işi, kökenini kadim coğrafyasının zengin tarih ve kültüründen alır. Bölgedeki kadınlar, yüzyıllar boyunca bilgi, beceri ve deneyimlerini usta-çırak ilişkisiyle veya anneden kızına aktararak bu kültür ve sanat ürününü kuşaktan kuşağa taşımıştır (Eroğlu Bilgin ve Yılmaz, 2023, s.383). Antep işi nakışı, Gaziantep'in zengin kültürel mirasının en güzel örneklerinden birisini temsil eder. Bu gelenek, usta-çırak ilişkisi içerisinde, özellikle kadınlar tarafından titizlikle ve sabırla öğretilir. İcracıları genellikle kadınlar olduğundan, bu miras anneden kızına aktararak kuşaklar boyunca devam eder. Her bir motif, tarihsel ve kültürel bir anlam taşır; geçmişten gelen hikayeler ve gelenekler bu nakışlarla hayat bulur. İşlemeler, sadece estetik bir değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda yerel kimliğin ve toplumsal bağların güçlenmesine katkıda bulunur. Bu nedenle Antep işi nakışı hem sanat hem de kültürel miras açısından büyük bir öneme sahiptir.

Antep işi nakış öğrenimi, tarihsel olarak Gaziantep'teki her mahallede ustalar tarafından yürütülen bir gelenektir. Genç kızlar, ustaların yanına giderek bu sanatı öğrenmeye gayret ederlerdi. Eğitim süreci, kergaha germek, farklı kumaş türlerini ve iplik cinslerini tanımak gibi becerilerin yanı sıra, nakış işleminin inceliklerini de kapsar. Bu öğrenim, usta-çırak ilişkisiyle iki aşamadan oluşur. İlk aşama olan çıraklık süresi, kişinin yeteneğine ve el becerisine göre değişir; bu süre bir ay ile iki yıl arasında sürebilir. Çırak, ustasının yanında geçirdiği zaman dilimi, gözlem yapma kabiliyeti ve öğrenme isteği ile gelişim gösterir. Usta olabilmek için resmi bir belgeye ihtiyaç yoktur. Çırak, ustasının yardımını almadan altı parçalık bir takımı (bir orta sehpa, iki yan sehpa ve üç mendil) tamamladığında ustalık aşamasına geçmiş olur. Bu noktadan itibaren, artık başkalarına Antep işini öğretme yetkisine de sahip olur. Günümüzde, bu gelenek, halk eğitim merkezlerinde veya bireysel kurslarda sürdürülmektedir. Aynı zamanda birçok genç, bu sanatı annesinden veya anneannesinden küçük yaşlarda öğrenerek aile geleneğini devam ettirmektedir. Böylece Antep işi nakışı hem geçmişin izlerini taşımakta hem de geleceğe aktarılmaktadır. Bu süreç, el sanatlarının yaşatılması ve kültürel mirasın korunması açısından büyük bir öneme sahiptir (Alpay, 2024, s.67). Antep işi nakışı, kadın icracılar arasında güçlü sosyal bağların simgesi olarak öne çıkmaktadır. Bu gelenek, kadınların bir araya gelerek ortak bir amaç etrafında toplandıkları bir süreçtir; bu da birlik, beraberlik ve dayanışma duygusunu pekiştirir. Kadınlar, bu sanatı icra ederken sadece el becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda birbirleriyle deneyimlerini paylaşarak sosyal etkileşimde bulunurlar.

Antep işi nakışı geleneği, Gaziantep'in zengin kültürel mirasının vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu gelenek, bölgenin el sanatları geleneğinin yaşatılmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına büyük katkı sağlar. Kadınların bu geleneği sürdürmesi, sadece bireysel becerilerini geliştirmekle kalmayıp, toplumsal değerleri ve kültürel kimliği de güçlendirir. Geleneksel el sanatlarının yaşatılması, bölgenin kültürel çeşitliliğini korumasına yardımcı olur. Aynı zamanda, bu süreç, genç nesillere geçmişten gelen hikayeleri, değerleri ve bilgileri aktarmak için de bir fırsat sunar. Antep işi nakışının her bir motifi, yalnızca bir estetik unsur değil, aynı zamanda bir hikâye ve kadınların güçlenmesi adına bir sembol niteliği taşır. Bu nedenle, bu gelenek hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli bir miras oluşturur.

Antep işi nakışı geleneği, Gaziantep'in zengin kültürel mirasının önemli bir unsuru olarak, Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde korunması gereken bir el sanatı olarak

dikkat çekmektedir. UNESCO'nun kültürel mirası koruma çabaları, yerel geleneklerin ve el sanatlarının yaşatılmasına yönelik uluslararası bir farkındalık yaratması ve bu tür geleneklerin korunmasına katkı sağlamaktadır.

Sonuç

Antep işi nakışı etrafında oluşan gelenek, Gaziantep'in zengin kültürel mirasının ve geleneklerinin bir parçası olarak, UNESCO tarafından koruma altına alınması gereken önemli bir el sanatı niteliği taşır. Bu gelenek, sadece bir sanat dalı değil, aynı zamanda kadınların sosyal bağlarını güçlendiren, dayanışma ve birliktelik duygusunu pekiştiren bir süreçtir.

Kültürel miras kavramı, Antep işi nakışında olduğu gibi, kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, beceri ve değerleri içerir. Bu gelenek, anneden kızına geçerek, kadınların kültürel kimliklerini ve toplumsal rollerini güçlendirir. Kadınlar, bu sanatı icra ederken sadece el becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal bağlarını ve kültürel hafızalarını da canlı tutarlar.

UNESCO, el sanatlarının korunması ve yaşatılmasında kritik bir rol üstlenmektedir. Bu çerçevede, Antep işi nakışının uluslararası düzeyde tanınması, hem geleneksel el sanatlarına verilen önemin artmasına hem de yerel toplulukların bu mirasa sahip çıkmalarına katkı sağlar. UNESCO nun desteklediği projeler, bu tür geleneklerin yaşatılmasına yönelik farkındalık yaratmakta ve kültürel mirasın korunmasına dair önemli adımlar atmaktadır. Geleneksel el sanatlarına verilen önem, yalnızca estetik ve ekonomik bir değer taşımakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal kimliği ve kültürel mirası da korur. Antep işi gibi zanaatlar, bireylerin ve toplulukların geçmişle olan bağlarını güçlendirirken, aynı zamanda kültürel çeşitliliğin korunmasına katkı sağlar. Bu sayede, Antep işi nakışı ve geleneği sadece geçmişin bir yansıması değil, geleceğin de önemli bir parçası olarak yaşamaya devam edecektir.

Sonuç olarak, Antep işi nakışı, sadece bir sanat ürünü değil, aynı zamanda kültürel değerlerin, geleneklerin ve sosyal bağların bir simgesidir. UNESCO ile iş birliği, bu mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması için kritik bir fırsat sunmaktadır. Bu sayede, Antep işi nakışı, geçmişin izlerini taşıırken, gelecekte de yaşamaya ve evrensel kültürel zenginliğin bir parçası olmaya devam edecektir.

Kaynakça

(1988). *Türk Dil Kurumu sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

(2011). *Kubbealtı Lugatı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Aça, Mustafa. (Ed.). (2021). *Türk halk bilimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Alpay, Türkan. (2024). *Gaziantep halk kültüründe çeyiz geleneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Alpay, Türkan. (2024). Antep İşî Nakışı. İçinde. İçinde Kozak, N. (Ed.), Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi.

Arıoğlu, İbrahim Ethem ve Atasoy Aydoğdu, Özlem. (2015). Somut olmayan kültürel miras kapsamında geleneksel el sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Turkish Studies Dergisi*, 10, 16, 109-126.

- Bali, Aslı ve Alpay, Türkan. (2024). Gaziantep çeyiz törenlerindeki ritüellerin kültürel temelleri ve işlevleri. *Motif Vakfı Yayınları*, 17, 45, 82-97.
- Bali, Aslı. (2024). Gaziantep gelin hamamı törenlerinde “şamşırak dökme” ritüelinin kültürel kökenleri üzerine bir inceleme. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, 165-174.
- Bali, Aslı. (2018). Erdemli yörük kadınlarında el dokumacılığı ve bu geleneğin turizme kazandırılması. *Motif Vakfı Yayınları*, 11, 24, 59-72.
- Çıblak Coşkun, Nilgün. (2016). *Yeniceli âşık Sıdkı Baba ve popülerlik çerçevesinde kültür sanat sempozyumu bildirileri*. Mersin: Mersin Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Engin, Serpil. (2012). *Tekirdağ ili çeyizlerinde yer alan el sanatı ürünleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Eroğlu Bilgin, Süreyya ve Yılmaz, Evren. (2023). Geleneksel Antep işi nakışlarda toplumsal belleğin izleri: bebekli motif. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 2, 375-400.
- Gülensoy, Tuncer. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözlüklerin köken bilgisi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karakelle, Ayşegül. (2008). *Erzurum’da çeyiz geleneği üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Karakelle, Ayşegül ve Özbağı, Tevhide. (2019). Somut olmayan kültürel mirasın korunması bağlamında çeyiz geleneği “Erzurum örneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23, 3, 668-689.
- Oğuz, Mehmet Öcal. (2013). *Somut olmayan kültürel miras nedir*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Oğuz, Mehmet Öcal. (2002). *Küreselleşme ve uygulamalı halkbilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öner, Meltem. (2017). Türk el sanatlarının kültürel belleği: el emeği göz nuru Antep işi. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 2, 233-272.
- Örnek, Sedat Veyis. (1995). *Türk halk bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (t.y.). Kültür. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 12 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. (t.y.). UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri. <https://www.unesco.org.tr/> adresinden 24 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.

Fotoğraflar

Resim 1: Antep işi nakışının işlendiği kergah

Resim 2: Nakışların işlendiği makine

Resim 3: Nakışların işlendiği Karabaş adı verilen makine

Resim 4: Antep işi nakışı yarım kelebekli motifli

Resim 5: Bartın yöresinden esinlenen Antep işi takımı (tel kırma modeli)

Resim 6: Antep işinin kullanım yerlerinden birisi olan kutnu kumaşından yapılan perde

Resim 7: Bebekli Model Antep işi nakışı

Resim 8: Günümüz modern şartlarda Antep işinin renkli kullanımı

Resim 9: Altın işleme Antep işi nakışından mevlüt tülbentinin tablo hali

Resim 10: Çiğerdeldi modeli Antep işi nakışı

Resim 11: Bir kısmı makine ile bir kısmı el işi ile yapılmış delik işi modeli

Resim 12: Kutnu kumaşından yapılan ayakkabı

Resim 13: Kutnu kumaşından yapıla çanta ve terlik

Resim 14: Büyük Marulu Mevlüt Dolağı

Resim 15: Karanfil Ayak Kenar

Resim 16: Güllü Antep İşi Nakışı

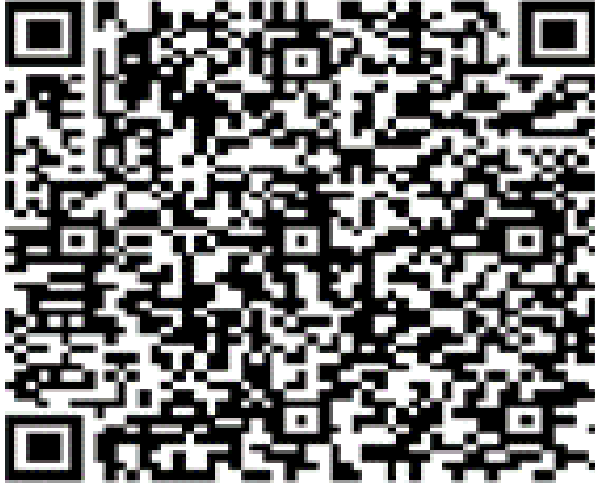
Resim 17: Bebekli Motif

Resim 18: Fil İşi Modeli

Resim 19: Bademli Cięerdeldi Modeli

Resim 20: Antep İşi nakışı ile ilgili daha detaylı fotoğraflara ulaşmak için karekodu okutunuz.